

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Prema pisanju „Blica”, dopisniku ovog dnevnog lista Gvozdenu Zdraviću uručen je otkaz u Javnom preduzeću „Poslovni centar”u Aleksandrovcu, gde je od aprila ove godine bio zaposlen kao informatičar. U obrazloženju rešenja, kao razlog za otkaz navodi se to što je u vreme dok se nalazio na bolovanju pisao za „Blic”. Prema Zdravićevoj izjavi, u pitanju je osveta lokalnih moćnika zbog toga što je u svojim tekstovima ukazivao na brojne malverzacije u Župi. Rešenje o otkazu potpisao je direktor „Poslovnog centra” Milutin Radičević, za koga Zdravić tvrdi da je jedan od saradnika Jugoslava Stajkovca, predsednika opštine Aleksandrovac, u „nečasnim radnjama”. Gvozden Zdravić je o ovom slučaju obavestio inspekciju rada. Inače, isti dopisnik „Blica” u poslednjih 15 dana dva puta se obraćao policiji u Aleksandrovcu tražeći zaštitu za sebe i svoju porodicu zbog učestalih pretnji, što je potvrdio i Miljan Petrović, načelnik Policijske uprave. Prema pisanju „Blica”, dan pre nego što mu je uručeno rešenje o otkazu Zdraviću je zabranjeno da prisustvuje sednici lokalne Skupštine. Govoreći o tom događaju, Zdravić je naveo da je došao u zgradu opštine Aleksandrovac kako bi pratio sednicu, ali mu je radnik obezbeđenja zabranio da uđe, uz obrazloženje da to čini po naređenju Tomislava Savkovića, predsednika Skupštine, jer piše o aferama u Župi. Nakon toga, Zdravić je sreo Mihajla Milića, odbornika „Pokreta za Župu”, koji ga je posavetovao da pripazi na sebe i svoju decu. Kako piše „Blic”, nedelju dana pre ovog događaja Zdravića je i jedan od poznanika upozorio da bude oprezan, jer je čuo da će „biti likvidiran zbog pisanja o lokalnoj vlasti”. „Klub novinara Župe” povodom ovog događaja oglasio se saopštenjem u kome se navodi da u Župi već deset godina vladaju medijski mrak i tortura koju sprovode Jugoslav Stajkovac i njegovi saradnici, te da je Gvozden Zdravić više puta fizički napadan zbog ukazivanja na mahinacije.

U skladu sa odredbama Zakona o radu, poslodavac može zaposlenom da otkáže ugovor o radu ako za to postoji opravdani razlog koji se odnosi na radnu sposobnost zaposlenog, njegovo ponašanje i potrebe poslodavca, uključujući i to da zaposleni zloupotrebi pravo na odsustvo zbog privremene sprečenosti za rad. S druge strane, Zakon o javnom informisanju propisuje da je javno informisanje slobodno, u interesu javnosti i da kao takvo ne podleže cenzuri. U skladu sa odredbama navedenog zakona, niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, naročito zloupotrebom državnih ili privatnih ovlašćenja, zloupotrebom prava ili na bilo koji drugi način

podesan da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Takođe, niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju mogu se postaviti dva pitanja. Prvo bi bilo da li je Zdravić zloupotrebio pravo na odsustvo zbog privremene sprečenosti za rad, i drugo, da li je poslodavac, čak i ako je razlog za otkaz ugovora o radu osnovan, zapravo izvršio zabranjenu zloupotrebu prava na otkaz ugovora o radu u cilju ograničavanja slobode javnog informisanja, odnosno ograničavanja slobodnog protoka ideja, informacija i mišljenja. Sumnju da se radilo o ovoj drugoj stvari pobuđuju kako izjave samog Zdravića, tako i saopštenje lokalnog „Kluba novinara Župe”. Ono što je nesporno jeste to da teme o kojima je Zdravić izveštavao, konkretno, malverzacije u javnom sektoru u Aleksandrovcu, svakako predstavljaju, u skladu sa Zakonom o javnom informisanju, ideje, informacije i mišljenja o pojavama i događajima o kojima javnost ima opravdani interes da zna, koje se u medijima objavljuju slobodno. U vezi sa informacijom da je Gvozdenu Zdraviću bilo zabranjeno prisustvo sednici lokalne Skupštine, nesporno je da Zakon o javnom informisanju predviđa da su organi lokalne samouprave obavezni da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila, te da je takva zabrana u direktnoj suprotnosti sa izričitom zakonskom odredbom. Takođe, pretnje kojima je Zdravić bio izložen mogle bi se kvalifikovati kao najteži oblik ugrožavanja sigurnosti, budući da se radi o licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja i da su te pretnje iznete upravo u vezi sa poslovima koje obavlja. Zaprećena kazna za takvo krivično delo je od šest meseci do pet godina.

1.2. Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV) u oktobru je „izrazilo zabrinutost zbog odnosa predsednika Srpske napredne stranke i prvog potpredsednika Vlade Republike Srbije Aleksandra Vučića prema Radio-televiziji Vojvodine, posebno u svetlu početka javne rasprave o Nacrtu zakona o javnim servisima”. Naime, kako se u saopštenju NDNV-a navodi, posle pobede Srpske napredne stranke na opštinskim izborima u Vrbasu, Vučić je u direktnom uključenju u Vojvođanski dnevnik, izjavio da „po Televiziji Vojvodine“ pobeda njegove stranke nije bila očekivana. On se zatim ciničnim tonom izvinio Televiziji Vojvodine što je SNS pobedila na izborima. Na komentar novinarke da razume da je to za njega „vrlo emotivno veče”, Vučić joj je odgovorio da veče jeste emotivno ali posebno za Televiziju Vojvodine, koju je na taj način direktno optužio da je navijački pratila lokalne izbore u Vrbasu. NDNV je u svom saopštenju ukazao i da je Vučić više puta pozivao građane Srbije da ne plaćaju pretplatu za javne medijske servise, što je uticalo na pad naplate i finansijske teškoće sa kojima se i RTS i RTV suočavaju.

Zakon o javnom informisanju predviđa da je javno informisanje slobodno, u interesu javnosti i da ono ne podleže cenzuri. Takođe, u skladu sa odredbama istog zakona, niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Zakonom o radiodifuziji predviđeno je da programima koji se proizvode i

emituju u okviru javnog radiodifuznog servisa mora da se obezbedi raznovrsnost i izbalansiranost sadržaja kojima se podržavaju demokratske vrednosti. Istim zakonom predviđeno je i da su nosioci javnog radiodifuznog servisa dužni da obezbede da programi koji se proizvode i emituju, a posebno programi informativnog sadržaja, budu zaštićeni od bilo kakvog uticaja vlasti, političkih organizacija ili centara ekonomske moći. U konkretnom slučaju, optužbe da program javnog servisa nije „izbalansiran”, odnosno, još gore, da je navijački, posebno kada dolaze od potpredsednika Vlade i prvog čoveka najjače stranke u vladajućoj koaliciji, nesumnjivo predstavljaju pritisak usmeren na promenu uređivačke politike javnog servisa, i to pritisak koji pretilo da onemogući javni servis u ostvarivanju svoje zakonske obaveze da bude slobodan od uticaja vlasti.

1.3. Gradonačelnica Smedereva Jasna Avramović, na konferenciji za štampu održanoj 2. oktobra, najavila je da će grad Smederevo tužiti sve novinare koji su pisali o epidemiji u tom gradu u vreme manifestacije „Smederevska jesen”. Jasna Avramović tvrdi da je grad dobio izveštaj Zavoda za zaštitu javnog zdravlja Požarevac, u kome, kako ona navodi, stoji da nije bilo epidemije trovanja hranom, kao i da ono što se 9. i 10. septembra dešavalo u gradu ne može biti povezano sa „Smederevskom jeseni”. Dnevni list „Novosti” preneo je da je Zavod za javno zdravlje Požarevac saopštio da su mikrobakteriološke analize stolice dva pacijenta pokazale prisustvo rota virusa koji bi mogao biti uzročnik epidemije, ali da je zbog malog broja uzoraka poslatih na virusološku analizu bilo nemoguće odrediti izvor i put prenošenja zaraze. Takođe, epidemiolozi nisu mogli grupisati obolele po mestu konzumiranja i vrsti namirnica i povezati sa manifestacijom. Epidemija je objavljena 1. oktobra sa zvanično 68 registrovanih obolelih. Podsetimo, mediji su 9. i 10. septembra prenosili da se zdravstvenim ustanovama u Smederevu javilo preko 400 ljudi koji su se žalili na mučninu, povraćanje, dijareju i dehidraciju. Gradonačelnica Smedereva sada tvrdi da su naslovi u medijima bili „prejaki za ono što se zaista dogodilo”, kao i da mnogo ljudi nije došlo na „Smederevska jesen” zahvaljujući pogrešnim informacijama, te da je broj posetilaca bio oko 30 odsto manji od očekivanog. Ona je izjavila da je time naneta šteta gradu i manifestaciji a da će o odgovornosti za štetu svoju reč dati sudovi. Gradonačelnica kaže i da su lavinu pokrenule izjave direktora Opšte bolnice Gorana Kuljanina i načelnice dečjeg odeljenja Slavice Anđelković, inače iz Ujedinjenih regiona Srbije koji su opozicioni u Smederevu, ali je rekla da ne zna da li je sve povezano sa politikom.

Zakonom o javnom informisanju predviđeno je da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti. Zakon izričito predviđa da se u javnim glasilima slobodno objavljuju ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna i bez obzira na način na koji je informacija pribavljena. U konkretnom slučaju, interes javnosti da bude obavestena o epidemiji, koja je u Smederevu nesporno bila proglašena, ne bi smeo biti doveden u pitanje. Takođe, izveštaj Zavoda za javno zdravlje Požarevac zbog malog broja uzoraka zapravo ne daje nedvosmislen odgovor na pitanje šta je bio izvor i kakav je bio put prenošenja zaraze. U navedenom smislu, najava

gradonačelnice Smedereva da će ovaj grad tužiti sve novinare koji su uopšte pisali o epidemiji ne može se tumačiti drugačije nego kao otvoreno zastrašivanje i direktno ograničavanje slobode javnog informisanja. Pretnje tužbama u Smederevu predstavljaju još jedan primer nedopustive prakse organa velikog broja lokalnih samouprava u Srbiji da se, umesto da poštuju zakonsku obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila, služe najrazličitijim mehanizmima i sredstvima, uključujući i bezočno zastrašivanje, kako bi ono o čemu mediji izveštavaju kontrolisali i slobodan protok ideja, informacija i mišljenja ograničili.

2. Sudski postupci

2.1. Krajem oktobra u Višem sudu u Zrenjaninu zakazano je prvo ročište u postupku koji potpredsednik Skupštine Vojvodine Milivoje Vrebalov vodi protiv novinarkе i glavne urednice „Novobečeskog informatora” Nevene Subotić. Prema navodima iz tužbe, Nevena Subotić je Vrebalovu povredila čast i ugled objavljivanjem teksta pod naslovom „Za bivšeg predsednika deset puta veća plata od prosečne”. Subotićeva je, navodno, objavila „brojne i besmislene opstužbe” o primanjima Vrebalova koja su mu bila isplaćena u skladu sa zakonom i u ukupnom mesečnom iznosu od oko 100.000 dinara. U spornom tekstu navodi se da je prosek Vrebalovih primanja tokom 2012. godine bio 240.000 dinara, a dnevnice 60.000 dinara. Subotićeva, koja je u Skupštini opštine Novi Bečej zadužena za odnose s javnošću, napisala je da je Vrebalov, kao predsednik opštine, za 85 radnih dana imao 48 domaćih i 15 inostranih dnevnica i da je samo 22 radna dana proveo u kancelariji predsednika opštine. Pored ovih podataka, objavila je i da je za telefonske račune bivšeg predsednika opštine u 2012. godini plaćeno 274.568 dinara, a u 2011. godini 236.984 dinara. U izjavi koju je Nevena Subotić dala „Tanjugu” navodi se da je podatke o primanjima Vrebalova, bivšeg predsednika opštine Novi Bečej i pokrajinskog poslanika, objavila na osnovu zvaničnih informacija dobijenih iz opštinske službe računovodstva.

Zakonom o javnom informisanju predviđeno je da su novinar, odgovorni urednik i pravno lice koje je osnivač javnog glasila, koji su pre objavljivanja s pažnjom primerenom okolnostima mogli utvrditi neistinitost ili nepotpunost informacije, solidarno odgovorni za materijalnu i nematerijalnu štetu prouzrokovanu objavljivanjem informacije. U konkretnom slučaju, sud bi morao da utvrdi da li su konkretne informacije tačne ili ne. Međutim, čak i ukoliko bi se utvrdilo da informacija nije tačna, kako to Vrebalov tvrdi, osnov za isključenje odgovornosti novinarkе postoji imajući u vidu da su podaci dobijeni iz opštinske službe računovodstva. Naime, u skladu sa odredbama Zakona o javnom informisanju, novinar, odgovorni urednik i pravno lice koje je osnivač javnog glasila ne odgovaraju za štetu ako je neistinita ili nepotpuna informacija verno prenetā iz dokumenta nadležnog državnog organa. Navedeno tim pre, ako se ima u vidu da su u skladu sa odredbama Zakona o javnom informisanju nosiocima državnih i političkih funkcija ograničena prava na zaštitu privatnosti koja

imaju lica na koja se odnosi informacija, ako je informacija važna za javnost s obzirom na činjenicu da lice na koje se odnosi informacija vrši određenu funkciju.

2.2. Apelacioni sud u Beogradu pravosnažno je osudio na višemesečne uslovne kazne zatvora trojicu navijača fudbalskog kluba „Partizan” zbog krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti novinarke i urednice „Insajdera” Brankice Stanković pretnjama koje su joj uputili tokom fudbalske utakmice Partizan – Šahtjor 16. decembra 2009. godine. Pravosnažnom sudskom presudom Goran Klještan i Aleksandar Perišić kažnjeni su sa 10 meseci zatvora, uslovno na četiri godine, zbog krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti. Za isto delo Milanu Guduriću potvrđena je kazna od godinu dana zatvora, uslovno na pet godina. Osuđeni su jer su joj skandiranjem pretili smrću uzvikujući parolu: „Otrovna si kao zmija, proći ćeš kao Ćuruvija!”. Prvostepena presuda ukinuta je u delu u kojem su trojica navijača bila osuđena za nasilničko ponašanje i u odnosu na njih suđenje će se ponoviti. Ukinuta je presuda Draganu Đurđeviću, koji je bio osuđen na 10 meseci zatvora, uslovno na četiri godine, Nemanji Odaloviću, koji je bio osuđen na 10 meseci zatvora, uslovno na tri godine i Nemanji Bogdanoviću, koji je bio osuđen na šest meseci zatvora, uslovno na pet godina. Apelacioni sud je našao da je prvostepeni sud propustio da jasno i precizno odredi radnje ova tri lica i njima prouzrokovanu posledicu, čime su povređene odredbe krivičnog postupka.

Novinarka i autorka „Insajdera” Brankica Stanković, od navedenih događaja je pod dvadesetčetvoročasovnim policijskim obezbeđenjem već gotovo pune četiri godine. Obezbeđenje joj je određeno nakon procene nadležnih da joj je ugrožena bezbednost. Imajući u vidu ovu činjenicu, a i to da se u poslednje vreme beleže sve češći napadi na novinare, čini se da je Apelacioni sud u Beogradu morao da pošalje jasniju poruku o nedopustivosti ugrožavanja bezbednosti novinara. Nažalost, nakon gotovo četiri godine, novinarka i dalje živi pod dvadesetčetvoročasovnim obezbeđenjem, a oni koji su joj pretili bivaju osuđeni na uslovne kazne ili im se presude ukidaju. U međuvremenu, „Insajder” o nemoći države da se obračuna sa ekstremnim navijačkim grupama ostaje i dalje aktuelan kao i prvog dana, a tvrdnje najviših državnih funkcionera da će se Srbija obračunati sa kriminalcima u navijačkim redovima i dalje nisu praćene konkretnim i delotvornim akcijama.